

Teoria Automatów i Języków

18 października 2012

Spis treści

1	Relacje	2
1.1	Własności relacji	2
1.2	Słowa i alfabety	3
1.3	Relacje indukowane przez język	3
2	Grafy	5

Ten utwór jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska.

1 Relacje

Definicja 1. Niech $X_1, X_2, \dots, X_n$ będą zbiorami. Podzbiór iloczynu kartezjańskiego $R \subset X_1 \times X_2 \times \dots \times X_n$ nazywamy n -argumentową relacją.

Definicja 2. Niech X, Y będą zbiorami. Wtedy relacją dwuargumentową nazywamy $\rho = X \times Y$, a zbiory X, Y odpowiednio dziedziną i przeciwdziedziną.

Definicja 3. Relacją binarną nazywamy taką relację dwuargumentową, w której dziedzina i przeciwdziedzina są równe. $\rho = X \times X$

1.1 Własności relacji

•zwrotna	$x\rho x$
•przeciw-zwrotna	$\neg x\rho x$
•symetryczna	$x\rho y \Rightarrow y\rho x$
$\forall x, y, z \in X$ •przeciw-symetryczna	$x\rho y \Rightarrow \neg y\rho x$
•antysymetryczna	$x\rho y \wedge y\rho x \Rightarrow x = z$
•przechodnia	$x\rho y \wedge y\rho z \Rightarrow x\rho z$
•spójna	$x\rho y \vee y\rho x$

Definicja 4. Relację nazywamy relacją równoważności jeśli jest jednocześnie zwrotna, symetryczna i przechodnia

Definicja 5. Niech $\rho \subset X \times X$ będzie relacją binarną, a $\mathcal{R}$ zbiorem własności relacji. Powiemy że ρ' jest domknięciem relacji ρ ze względu na $\mathcal{R} \Leftrightarrow$

1. $\rho \subset \rho'$
2. ρ' jest domknięta ze względu na własności z $\mathcal{R}$
3. ρ' jest najmniejszą relacją spełniającą powyższe warunki

Przykład 1. $\rho \subset \mathbb{N} \times \mathbb{N} \quad m, n \in \mathbb{N} \quad m\rho n \equiv m + 1 = n$

ρ	0	1	2	3	4	5	6	...
0	1	1	1	1	1	1	1	...
1	0	1	1	1	1	1	1	...
2	0	0	1	1	1	1	1	...
3	0	0	0	1	1	1	1	...
4	0	0	0	0	1	1	1	...
5	0	0	0	0	0	1	1	...
...	...	...	...	...	...	...	1	...

0 oznacza brak relacji, 1 oznacza że dwa elementy są w relacji zwrotnej, przechodniej lub ρ . Cała tabel przedstawia natomiast relację ρ' taką że $\forall m, n \in \mathbb{N} \quad m\rho'n \equiv m \leq n$, będącą domknięciem relacji ρ ze względu na $\mathcal{R} = \{\text{zwrotność, przechodniość}\}$

1.2 Słowa i alfabet

Definicja 6. Dowolny skończony ciąg nad danym alfabetem nazywamy słowem. ϵ – słowo puste, Σ^* – zbiór wszystkich słów

Definicja 7. Dowolny podzbiór zbioru słów jest językiem $L \subset \Sigma^*$

Przykład 2.

- $\Sigma = \{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$
- $\Sigma^* = \{\epsilon, 0, 1, \dots, 9, 00, 01, \dots, 09, 10, 11, \dots, 99, 100, \dots\}$
- $L = \{0, 1, 2, \dots, 9, 10, \dots, 19, 20, 21, \dots, 99, 100, \dots\}$
- $L' = \{2, 3, 5, 7, 11, \dots\}$

Definicja 8. Jeżeli nad zbiorem X zdefiniowano relację równoważności $\sim$ to klasą abstrakcji elementu $x \in X$ nazwiemy zbiór wszystkich elementów z X które są w relacji z x : $[x]_{\sim} = \{y \in X : y \sim x\}$

Przykład 3. $\Sigma = \{0, 1, \dots, 9\}$, $\rho \subset \Sigma^* \times \Sigma^* \quad \forall n, m \in \Sigma^* \quad m\rho n \equiv \text{wartość } m = \text{wartość } n$. Klasy abstrakcji:

- $A_{\epsilon} = \{\epsilon\}$
- $A_0 = \{0, 00, 000, \dots\}$
- $A_1 = \{1, 01, 001, \dots\}$
- $A_2 = \{2, 02, 002, \dots\}$

Przykład 4. $\rho \subset \mathbb{N} \times \mathbb{N} : m\rho n \equiv |m-n| = 3$ – nie jest zwrotna ani przechodnia ale jest symetryczna. Domknięcie zwrotne: $m\rho n \equiv (m-n) \bmod 3 = 0 \vee m = \epsilon = n$. Klasy tego domknięcia abstrakcji $[\epsilon]$, $[0]$, $[1]$, $[2]$

Definicja 9. Powiemy że relacja ρ jest prawostronnie niezmienna $\Leftrightarrow$ gdy dla dowolnych dwóch słów będących w relacji, po dopisaniu tego samego słowa nadal pozostaną w niej.

$$\forall u, v \in \Sigma^* \quad u\rho v \Rightarrow \forall z \in \Sigma^* \quad uz\rho vz$$

1.3 Relacje indukowane przez język

Definicja 10. Powiemy że R_L jest relacją indukowaną przez język $L \Leftrightarrow$

$$\forall u, v \in \Sigma^* \quad uR_L v \equiv \forall z \in \Sigma^* \quad uz \in L \equiv vz \in L$$

Zadanie 1. Udowodnij, że relacja indukowana przez język (R_L) jest relacją równoważności.

Przykład 5. Niech $L \subset \Sigma^*$ – język, $R_L \subset \Sigma^* \times \Sigma^{*1}$ R_L jest relacją określoną przez język L w następując sposób

$$L \equiv (\forall u, v \in \Sigma^*) \quad uR_L v \equiv [(\forall z \in \Sigma^*) \quad uz \in L \equiv vz \in L]$$

Niech alfabet będzie alfabetem binarnym ($\Sigma = (0, 1)$), a język L językiem binarnym bez znaczących zer – $L = \{0, 1, 10, 11, 100, \dots\}$ ². Wtedy relacja R_L tworzy następujące klasy abstrakcji:

1. $A_{\epsilon} = \{\epsilon\}$ – klasa zawierająca tylko słowo puste (ϵ)

¹relacja jest nad zbiorem wszystkich słów z alfabetu, a nie nad językiem dlatego przy wyznaczaniu klas abstrakcji należy zbadać również elementy nie należące do języka

²słowo puste nie należy do języka

2. $A_0 = \{0\}$ – klasa zawierająca tylko 0

- 0 jest w relacji z samym sobą
- nie jest w relacji z żadnym innym słowem z poza języka ponieważ:

Dowód. Niech $z = \epsilon$ wówczas $0z = 0\epsilon = 0 \in L$ oraz $uz = u\epsilon = u \notin L$. Zatem nie może być w relacji z żadnym słowem z poza języka $\square$

- nie jest w relacji z żadnym słowem z języka bo:

Dowód. Niech $z = 1$ wówczas $0z = 01 \notin L$ oraz $uz = u1 = 1 \dots 1 \in L$ $\square$

3. $A_{10} = L - \{0\}$ – klasa zawierająca wszystkie słowa z języka poza 0

- Każdy element jest w relacji z elementem z klasy

Dowód. Niech $u, v \in A_{10}$ wówczas $u = 1 \dots$ i $v = 1 \dots$. Dla $z \in \Sigma^*$ $uz = 1 \dots$ i $vz = 1 \dots$ stąd $uz \in L$ i $vz \in L$ $\square$

- Każdy element nie jest w relacji z elementem nie należącym do A_{10}

Dowód. Niech $u \in A_{10}$ i $v \notin A_{10}$ wówczas $u = 1 \dots$

- jeśli $v \neq \epsilon$ to znaczy $v = 0 \dots$, wówczas dla $z = 1$ $uz \in L \wedge vz \notin L$
- jeśli $v = \epsilon$ to dla $z = \epsilon$ $uz \in L \wedge vz \notin L$ ³

$\square$

4. $A_{01} = \Sigma^* - (L \cup \epsilon) = \{\text{słowa z wiodącymi nieznaczącymi zerami}\}$

W przypadku alfabetu złożonego z większej liczby znaków dla tej relacji R_L , klasy abstrakcji byłyby identyczne.

Przykład 6. $L =$ zbiór słów takich że kolejne trójki liczb składają się z identycznych liter $= \{\epsilon, 000, 111, 000111, 000000, \dots\}$
 $L \subset \{0, 1\}^*$

Klasy abstrakcji relacji indukowanej przez język L

1. $A_L = \{L\}$ – wszystkie słowa z języka
2. $A_0 = \{u0 : u \in L\}$ – słowa z języka z dodatkowym 0 na końcu
3. $A_1 = \{u1 : u \in L\}$ – słowa z języka z dodatkowym 1 na końcu
4. $A_{00} = \{u00 : u \in L\}$ – słowa z języka z dodatkowym 00 na końcu
5. $A_{11} = \{u11 : u \in L\}$ – słowa z języka z dodatkowym 11 na końcu
6. $A_\sim$ – wszystkie pozostałe słowa

Przykład 7. $L =$ zbiór słów które mają tyle samo zer i jedynek $= \{\epsilon, 01, 10, 0011, 1010, \dots\}$
 $L \subset \{0, 1\}^*$

Klasy abstrakcji relacji indukowanej przez język L ⁴

1. $A_0 = L$
2. $A_1 = \{0, \dots\}$
3. $A_{-1} = \{1, \dots\}$
4. $A_2 = \{11, \dots\}$
- $\vdots$

Zadanie 2. Podaj klasy abstrakcji dla relacji indukowanej przez język palindromów nad alfabetem binarnym

³Można skorzystać z tego że już udowodniliśmy że ϵ jest w innej klasie abstrakcji

⁴indeks dolny przy klasie abstrakcji to różnica pomiędzy liczą zer i jedynek

2 Grafy

Definicja 11. Grafem nazywamy parę $G = (V, E)$ gdzie V to zbiór wierzchołków $E \subset V \times V$ to zbiór krawędzi.

Definicja 12. Drzewo to graf spójny graf acykliczny o następujących własnościach:

1. Jednowierzchołkowy graf $G = (\{v\}, \emptyset)$ nazywamy korzeniem drzewa
2. Jeśli $T_1 = (v_1, E_1), T_2 = (v_2, E_2), \dots, T_k = (v_k, E_k)$ są drzewami o korzeniach $v_{01}, v_{02}, \dots, v_{0k}$ to

$$T = \left(\underbrace{\{v_0\} \cup \bigcup_{i=1}^k v_k}_{\text{wierzchołki}}, \underbrace{\bigcup_{i=0}^k \{v_0, v_{0i}\} \cup \bigcup_{i=0}^k E_i}_{\text{krawędzie}} \right)$$

3. Dowolną konstrukcję otrzymaną przez zastosowanie reguł 1 i 2

Definicja 13. Jeśli wysokościami drzew $T_1 = (v_1, E_1), T_2 = (v_2, E_2), \dots, T_k = (v_k, E_k)$ są $h_1, h_2, \dots, h_k$ to wysokość drzewa T wynosi $h = \max\{h_1, h_2, \dots, h_k\}$

Definicja 14. K-drzewo to drzewo którego dowolny wierzchołek ma k następników

Definicja 15 (Zasada indukcji matematycznej). Niech W będzie pewną własnością liczb naturalnych taką że:

1. $W(0)$ – własność W zachodzi dla 0
2. $\forall k = 0, 1, \dots \quad W(k) \Rightarrow W(k+1)$

Wówczas $\forall n \in \mathbb{N} \quad W(n)$

Lemat 1. Dowolne k-drzewo o wysokości h ma nie więcej niż k^h liści

Dowód. indukcyjny

1. dla drzewa jednowierzchołkowego liczba liści wynosi 1, a wysokość 0
2. niech $T_1, T_2, \dots, T_l$ – k-drzewa o wysokościach $h_1, h_2, \dots, h_l$ Niech T – drzewo zbudowane z $T_1, T_2, \dots, T_l$ według reguły z definicji drzewa. Wysokość T jest równa $1 + \max\{h_1, h_2, \dots, h_l\}$. Zakładam, że liczby liści w drzewach $T_1, \dots, T_l$ są nie większe niż $k^{h_1}, k^{h_2}, \dots, k^{h_l}$. Liczba liści w drzewie T jest nie większa niż

$$k^{h_1} + k^{h_2} + \dots + k^{h_l} \leq k \cdot \max\{k^{h_1}, k^{h_2}, \dots, k^{h_l}\} = k \cdot k^{\max\{h_1, h_2, \dots, h_l\}} = k^{1+\max\{h_1, h_2, \dots, h_l\}} = k^h$$

3. Na mocy spełnienia punktu 1 i 3 zasady indukcji matematycznej wnioskujemy iż lemat jest prawdziwy

□